

PETER WEISS

PREBIVALSKE OBLIKE *POLZELAN*, *IZOLAN*, *KALAN*,
DOLAN IPD.

COBISS: 1.04

[HTTPS://DOI.ORG/10.3986/JZ.31.2.15](https://doi.org/10.3986/JZ.31.2.15)

VPRAŠANJE

Kot Polzelana me moti, da se v pravopisu ali krajevnih leksikonih za prebivalca Polzele še vedno uporablja oblika *Polzeljan*, čeprav tega ne jaz ne moji sokrajani niso še nikoli slišali in ne uporabljali. *Polzeljan* je zaničljivo ime za prebivalca Polzele, ki ga za nas radi uporabljajo Celjani.

ODGOVOR

Ime prebivalca (naselja, pokrajine itd.) se v slovenskem knjižnem jeziku tvori iz krajevnega imena s priponskim obrazilom *-(č)an* »ne glede na izglasje podstave« (SP 2001, uvod, člen 1006); dodani so primeri *Ljubljana – Ljubljančan*, *Split – Splitčan*, *Dol – Dolan*. To, splošno pravilo velja za mnoga imena, v podrobnostih pa je zelo pomanjkljivo in kliče po izpopolnitvi.

V slovarskem delu SP 2001 in v še starejšem priročniku *Slovenska krajevna imena* (SKI, 1985) so pri nekaterih krajevnih imenih navedene nenavadne, umetno tvorjene prebivalske oblike, in sicer v primerjavi z dejanskimi, kot jih uporabljajo domačini in okoličani, ali ker jih v dejanski rabi sploh ni. (Umetno tvorjenega je veliko manj v knjigah Pavla Zdovca *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem*, Celovec, 2008, in Pavleta Merkuja *Slovenska krajevna imena v Italiji*, Trst, 1999.) Te umetne oblike v primerjavi z odprtim in hkrati ohlapnim pristopom iz pravopisnega uvoda domačine, govorce in pisce v določenem kraju in njegovi okolici pogosto begajo, ker jim dajejo vedeti, da ne obvladajo lastnega jezika, čeprav svoje oblike skoraj edini nenehno uporabljajo tudi v narečjih. Kot da je knjižni jezik nekaj tako težko razložljivega in razumljivega, da pripada krogu

izbrancev in ga domačini ne morejo razumeti. To se zdaj že desetletja in odločno predolgo v jezikovnih priročnikih dogaja pri imenih krajev, katerih osnova se konča na *l*: predpisano je prebivalsko ime *Polzeljan* iz krajevnega imena *Polzela*, *Izoljan* iz krajevnega imena *Izola* (prim. Dobrovoljc 2016) in ob različicah *Nakljanec* iz krajevnega imena *Naklo* v občini Kranj (prim. Dobrovoljc – Snoj – Weiss 2018). V nekaterih primerih je potem iz prebivalskega imena na *-jan* tvorjen še pridevnik, npr. *izoljanski* k *Izola* in ob različicah *nakljanski* k *Naklo*.

Gotovo se *j* v prebivalskem imenu piše, če se osnova krajevnega imena konča z *j*: prebivalec Celja je zagotovo *Celjan* (in pridevnik k obojemu *celjski*). Ni pa razloga za *j* v izpeljankah iz krajevnih imen z osnovo na *l*, ko se *j* ne govori in ko *l* ne izkazuje izpada *j*-ja za seboj (kar pomeni, da *l* ni mehek): taki primeri so recimo *Polzelan*, *Izolán* (poleg *Izolčan*), *Kalan* in *Dolan*.

Priročnik, kot je SKI, naj bi jezikovno stanje na terenu kar se da zanesljivo registriral in ga urejal za knjižno rabo, ponuja pa marsikdaj zmešnjavo, recimo pri krajevnih imenih *Dol* in *Dole* (z morebitnimi uradnimi dodatki, ne glede na izgovor izglasnega *l*-ja, ki je pri različnih ali celo pri istih krajih ali [l] ali [ʌ]). Avtorji so krajem, navedenim v tem priročniku, večinoma kar sistemsko pripisali prebivalsko ime na način *Dol(j)an*, kar je mogoče brati kot *Dolan* ali kot *Doljan* (ali obratno). To je pri tistih prebivalskih imenih, ki se uresničujejo samo v obliki *Dolan*, zavajajoča potvorba, sploh po začetku izhajanja *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* leta 1970, ko v slovarjih med različicami pišemo in razumemo oznake *in* in *tudi* ter odkar znamo iz zaporedja ob njih razbrati različne veljave in vrednosti posameznih oblik (Za povrh vrednosti oznak *in* oz. *tudi* v slovarjih od SSKJ dalje niso v vseh enake). Če je prebivalec *Dolan*, se da to v slovenskem knjižnem jeziku enoumno zapisati, in če je *Doljan*, seveda prav tako: razlika je dovolj jasna in mešanje ni potrebno. Narobe je, če moramo domnevnim težavam, ki jih imajo gorenjski in koroški narečni govorci zaradi vplivov švapanja, pri tvorjenju prebivalskih oblik in pri njihovem pisanju v knjižnem jeziku slediti tudi drugod na slovenskem jezikovnem področju, torej tam, kjer teh zadreg ni. Simptomatično je, da imata v primerjavi z *Dol* in *Dole* krajevni imeni *Kal* in *Kale* (prvo z morebitnimi uradnimi dodatki) v priročniku SKI pripisano le prebivalsko ime *Kalan*, brez dvojnice z *j* – je pa z njim zapisana domnevna razvojna (ali prehodna, umišljena, nekdanja) oblika *Kaljan* v *Etimološkem slovarju slovenskih zemljepisnih imen* (Snoj 2009: 182).

Etimologinja Metka Furlan je v svoji knjigi *Prispevki k slovenski in slovanski etimologiji* (2016) povzela:

Slovensko prebivalsko ime *Izolán*, ki ga stalno uporabljajo domačini Izole, je bilo izposojeno iz te predloge [namreč iz italijanskega *Isoláno* 'prebivalec Izole', op. P. W.] in ni v nobeni zvezi s slovenskim besedotvornim vzorcem na *-jan* (npr. *Lukovica* (pri *Domžalah*) → *Lukovičan*, lokalno *Lúkuca* → *Lúkučan*) slovanskega izvora. Pri mlajših priseljencih se uveljavlja domača va-

rianta na *-čan*, tj. *Izolčan*, verjetno na podlagi *Koprčan* ← *Koper*, *Pirančan* ← *Piran*. Varianta *Izoljan* živi le kot umetna knjižna beseda v SKI in SP 2001 in jo je nekdo zaradi jezikoslovnega in zgodovinskega neznanja umetno ustvaril, v ljudskem jeziku pa ni nikoli obstajala, zato bi jo bilo treba iz normativnih priročnikov odstraniti. (Furlan 2016: 38)

Če bi bila varianta na *-jan* res obvezna, bi se 'prebivalec Furlanije' moral imenovati *Furljan*, pa je vendarle tudi v slovenskem knjižnem jeziku *Furlan*, in 'kdor živi na deželi' ali 'prebivalec dežele' bi moral biti *deželjan*, kot je bilo zapisano v Pleteršnikovem *Slovensko-nemškem slovarju*, pa ni: knjižno je *deželan* – tako kot je ob upoštevanju različnih izvorov prebivalec Izole *Izolan*.

Enako velja tudi za prebivalsko ime ***Polzelan***. Primera *Istran* in *Solčavan* za prebivalca *Istre* in *Solčave* kažeta, da zagotovo nista tvorjena s priponskim obrazilom *-jan*, in tudi oblike *Polzelan*, *Izolan*, *Dolan*, *Kalan* ipd. so s sinhronega stališča sistemske in ustrezne. Pripravljajoči se slovenski pravopis (ePravopis) navaja ime *Izolan* (in poleg njega tudi *Izolčan*). Ni razloga, da v njem ne bi bilo žive prebivalske oblike *Polzelan*. (Gesla *Polzela* v ePravopisu še ni.)

Slovenistična stroka bo morala v široki in enotni akciji na terenu popisati vsa slovenska krajevna imena in oblike, nastale iz njih, v objavi pa opustiti navajanje umetnih tvorb, ki so neuporabne in nefunkcionalne vaje iz besedotvorja: za domačine so marsikdaj žaljive, drugi pa jih zlepa ne bodo uporabljali in zato tudi ne uveljavili. Lokalnim oblikam, kot so pojmovane zdaj, je marsikdaj mogoče dati večjo veljavo ter rabo in razumevanje urediti z oznakami – nič usodnega za jezikovno skupnost in njen jezik se ne bo zgodilo. Govorjenim oblikam na naglašeni *-an* bo treba posodobiti zapis naglasne kvantitete: brezprizivno predpisana kračina v imenovalniku ednine *-àn* še v SP 2001 je za velik del slovenskega prebivalstva nasilna in uporabnike odvrča od zbornega jezika, ki se jim zdi nerazumljiv in nedosegljiv, čeprav dolžina *-án* v imenovalniku ednine ne more biti žaljiva. (Po štiridesetih letih bo treba podatke obnoviti za ozemlje Republike Slovenije, pa tudi za Italijo, Avstrijo in Madžarsko, kjer se govori slovensko. Iz tega se bo dalo izdelati zanesljiv priročnik s preglednimi pravili in mehanizmi za tvorjenje posameznih oblik. To bi bil velik prispevek k jezikovni kulturi in slovenističnemu jezikoslovju.)

Še pripomba iz praktične stilistike. V ustreznih sobesedilih lahko namesto prebivalskega imena, če ga ne poznamo, uporabimo (1) opisno formulacijo *prebivalec* ipd. (*domačin iz, sogovornik iz ...*) + krajevno ime v roditeljskem ali (2) *prebivalec kraja* ipd. + krajevno ime v imenovalniku: *prebivalec Bleda, prebivalec kraja Vrnsko*. Tako je sploh edino mogoče, če želimo biti natančni, pri krajevnih imenih z uradnimi desnimi prilastki, ki jih želimo ohraniti: *Bréžani* ali *Brežáni* so po ponatančenju *prebivalci Brega pri Golem Brdu* (in gotovo ne *Brežani pri Golem Brdu*), *Brégarji* ali *Brežáni* pa *prebivalci Brega pri Kočevju*. *Šola na Bregu pri Golem Brdu* (ne, tu je ni) bi bila z drugimi besedami *bréžanska* ali *brežánska šola* ipd., *cerkev na Bregu pri Kočevju* (samo priročen primer je: tudi cerkve tu ni) pa

bréška ali *brégarska cerkev*. Opisno izražanje prebivalskih imen in pridevnikov, ki se nanašajo na določeno krajevno ime, uporabnikom jezika po eni strani veča jezikovno gibkost, po drugi pa jih ne bremeni s kdaj res težavnimi prebivalskimi imeni, ki jih poznajo predvsem domačini, niso pa obvezna in nujna. Uporabljamo jih in gojimo, ker so gospodarna in bogatijo naš jezik, hkrati pa smo z njimi okretnejši in samozavestnejši govorci in pisci ter bolj zbrani poslušalci in bralci v slovenskem jeziku, in to v vseh njegovih različkih, od narečij do knjižnega jezika.

Glasilo s podnaslovom *Poročevalec Občine Polzela* se imenuje *Polzelan*, torej enako kot prebivalec Polzele, s tem da prebivalca lahko opredelimo opisno, glasila pa ne.

LITERATURA

- Dobrovoljc 2016** = Helena Dobrovoljc, Zakaj na Obali ne marajo pravopisa?, *Jezikovna svetovalnica*, 2016, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/1169/zakaj-na-obali-ne-marajo-pravopisa>.
- Dobrovoljc – Snoj – Weiss 2018** = Helena Dobrovoljc – Marko Snoj – Peter Weiss, Prebivalci Naklega so »Naklanci«, »Nakljanci«, »Nakelčani« ali »Naklani«?, *Jezikovna svetovalnica*, 2018, <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/topic/3153/prebivalci-naklega-so-naklanci-nakljanci-nakel%C4%8Dali-ali-naklani>.
- ePravopis** = *Slovar slovenskega pravopisa*, spletni rastoči slovar, 2014–, www.fran.si.
- Furlan 2016** = Metka Furlan, *Prispevki k slovenski in slovanski etimologiji*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016 (*Linguistica et philologica* 32).
- Merkù 1999** = Pavle Merkù, *Slovenska krajevna imena v Italiji: priročnik = Toponimi sloveni in Italia: manuale*, Trst: Mladika, 1999.
- SKI 1985** = Franc Jakopin idr., *Slovenska krajevna imena*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1985 (Leksikoni Cankarjeve založbe).
- Snoj 2009** = Marko Snoj, *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*, Ljubljana: Modrijan – Založba ZRC, 2009.
- SP 2001** = *Slovenski pravopis*, Ljubljana: SAZU – ZRC SAZU – Založba ZRC, 2001.
- Zdovc 2008** = Pavel Zdovc, *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem*, pregledana in preurejena ter razširjena žepna izdaja, Celovec: Slovenska prosvetna zveza – Slovenski znanstveni inštitut (izd.) – Drava (zal.), 2008.